

Archels

A-23197

176

Baene Mart.

A-23137

W a e n e M a r t.

Üks ello = kait,

mis

meie hea Ma:rahwa armsa lastele
luggeda, ja ellodppetusse märki
ennestele fest nouda,

armastusses

Saksa:kelest, Ma:tele on üllespannud,

Karel Maddis Zenning,

Tervama Peetri Spetaja.

Trükkitud Tallinnas Lindworski püülatte kirjadega.

Mafab 30 kapp. walmis poleitud.

160 all

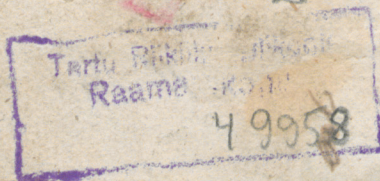
7541

HL

Der Druck ist unter der Bedingung gestattet,
daß nach Beilendung desselben die gesetzliche An-
zahl Exemplare an die Censur-Comité abgeliefert
werde. Dorpat, d. 8. Januar 1839.

(L. S.)

M. v. Engelhardt,
Censor.

M. Jakobson

„Kõnnele meile tänna ta ühhe jutto, armas
eideke!“ nende sannadega tuli lapse laste hull
õhtul, widdewikko aial, omma armsa wanna
emma jure kofko. „Seamelega — ütles wanna
emma — kõnnelen teile tänna; teie ollete head
lapsed olnud, ollete sanna kuulnud ja omma
tööd teinud — sago teile siis ka rõmo. Ja
et teie ennam armastate, sündinud asjo kuulda,
kui muud juttud; siis kuulge tänna waese
Mardi ello-käike.“ Keik tullid nemmad nüüd
wanna emma liggemale, ja eideke wöttis kōn-
neleda:

Satwel tuhhat kahheksa saa kue ja seitsme-
teistkümmema aasta wahhel olli wägga kirjo
aeg; ei tea teie sest, agga küllab teile rāgitud.
Summal olli wilja äppardanud; aidad, kirstud
ollid süggise jo tühjad; leib läks wägga kalliks,
ja wimaks tuli nālg kätte. Olli otse nenda,
kui olleks Summal omma kät kinnipannud kor-
raga, et ka meie kännad wiljamaad ei kānnud;
agga taewa Jēsa tahtis ommast armust, te
innimesed piddid tundma, et ep olle se muud
kui Temma arm ja hallastus, et Ja meile
igga aasta annab rohkeste, ja et meie keik

need head andmissed, mis Ta taewast üllewelt armastusfes meile jaggab, tannoga peame wastowõtma. Ka tahtis Temma armastusfes nende peäle kãia, kelle kãtte Temma warrandusse rikkust olli uskunud, kas nemmad heamelega ka waesed piddid aitma; agga waeste peäle jãlle, kas ehk nemmad kannatliffus meles Jummal tahtmisse alla ennast wõttasid heita, ja nenda omma usko tõeks tehha.

Teie õnnis wanna isä ja minna, meie kül andsime keik, mis meil agga olli; agga se nattoke, ja ehk kül teised paljo ennam weel andsid, kui meie joud kandis, ep olnud se keik muud kui agga wee tilk sure merre sees, se sure hãdda aial, mis iggas kohhas olli, ja mis pãaw pãawalt weel sedda suremaks lãts.

Sulgakeste tullid iggapãaw rahwas maalt liina, keigeennamiste lapsed, leiba ehk maouno palluma, et nãljast piddid peasma.

Meie siis weel ellasime wãrrawa kõrwas, se pisfokesse maiakesse sees, mis teie kül teate. Ühhel hommikul, kui keik leib meil jo otsas, ja puddo rahha olli wãljaantud, ja suur hull lapsi weel uufe ees seisid — kãstsin ma ühhe tulla, et tahtsin rahha wahhetada. Kohhe tulli üks — wois olla kumne aastane poisike, treppist ülles, ja paffus mulle omma rahha nattokest, mis ehk olli ühhe neljakumne koppiko

osä. Pois olli lahke nãoga ja wisakas, ja südda põris kohhe temma pole. Ei olnud temma illusa jummega, agga temma sured, selged, sinnised silmad, tunnistasid sedda tõsidsust ja truust wãlja, mis wãgga arwaste leida, agga Jummal parrago, nisuggustest lastest ial, kes uste pealt omma pallokest kerjavad, ja se lãbbi arraks ja sallaliffuks lãhhawad.

Wahhetasin sedda rahha ja küssisin monned küssimised temma ja temma ello loo pãrrast ta kãest, ja sain siis teada, et temma nimmi olli Mart Shell. Temma isä on retsep olnud, ja on ellanud se weikse külla sees, mis on ühhe pennikoorma maad liinast ärra, Põnstetten nimmetud, ja on ühhe pole aasta eest surnud, ja uksteistkummend last on jãrrele jãnud, ja ep olle temmal rahha egga ühtegi warra olnud, neile jãtta; emma on se lãbbi sure muresse sanud, ja hakkand põddema, ja on piisut aega pãrrast isat ka mulda lãinud.

Sedda ja monned neist keigepisemattest on siis üks liggi-suggulane omma maiasse wõtnud, agga kui nappus ifka suremaks sanud, ja tal ennesel ja temma lastel ep olle ennam olnud, mis suhho panna, ta on siis Mardi wasto üttelnud: „Mart, minne nüüd, ja otsi ennesele isse leiba, ep olle mul ennam leiba sinnule.“ — Mardi piisokest wenda, kolm aastat wanna,

ja ühhe temma wannemattest wendadest, kel wig-
gane käsfi ja ei woi tödd tehha, on ta ennese
jure kül jätnud. Halleda süddamega, agga
siiski lahkeste, räkis Mart sedda keik üles, ja
panni wägga halledaste need sannad wimaks
fenna kõrwa: „Ei olle minna tee iärne, ker-
jaminne on mul raske kül, ja ei tahha minna
sedda ammetit emale pruksida, kunni ma ue
kue ja kingi ennesele saan osta; ma siis läh-
hän Leine küllasse — seal on üks rikkas mees
asjet, temma peab mind ommaks sullaseks
wõtma.“ Ma kül naerdes ütlesin, et ta wäg-
ga noor weel, ja ei woi weel tenida; agga
Mart tõe melega siis kostis: „Küllab minna
woin tödd tehha, ja Summal saab mo eest
hoolt kandma. Temma isse on sedda lubba-
nud!“ — Üks innimenne, kes weel toas olli,
küsüis pilgates: „Kas sa tead sedda ni tõeste?“
— „Jah, — ütles pois, ja watiz, kui sedda
küsümist immeks pannes, omma sure sünnise
filmadega otskohhe temma filmi!“ — minna tean
sedda tõeste; minno isä, kui ta surri, ja emma
ja meie, üksteistkummend last, nuttes temma
wodi ümber seisime, temma siis ütles: „Arge
nutke mitte, armas Summal, teie taewane
Isä, saab teie eest murret kandma, ja ennam
head teile teggema, kui teie lihhane isä teile
ial olleks woinid tehha, Temma on sedda lub-
banud.“ Ja siis mo isä surri. Ja minna

tean sedda tõeste, et se, mis minno isä on
räkinud on tödde; sest ep olle temma ial wal-
letanud. Rüksia jäi häbbiga wait, ja ei lau-
sund sanna, agga minna maenitsefin Marti,
et ta iggapäaw Summalat allandikko südda-
mega pididi palluma, et Ta sedda kindlat lotust
temma sees wõttaks armolikkult hoida.

Sain andekest temmale annud, ja temma
illustaste mind tännanud, ma siis kästsin tedda
louna, pärrast kello üks, taggasi tulla, ja lub-
basin temmale siis soja leent süa anda. Rõ-
moga läks ta omma teed, ja tulli nimmetud
tunnil jälle taggasi, agga jäi ukse ette seisma,
kuuni tedda sisse kutsuti. Tüdruk olli temmale
roga laua peäle pannud ja käskis tedda söma;
agga Mart ei wõtnud mitte kohhe, ja ehk ta
kül täktil aial, es olle soja sönud, egga kallist
roga, waid tombas esmalt omma mütsi peast
ja pallus Summalat, ja siis wast söi, ja wisi
pärrast. Sai ta omma kõhho täis, siis ta
jälle tännas Summalat, ja pallus tüdruko, ta
mind tännada, agga tüdruk käskis tedda minno
nimmel, ehk iggapäaw selsammal tunnil jälle
tulla, ja omma kõhho täis süa.

Mart nüüd tulli iggapäaw, ja ehk ta nüüd
kül maias tutwaks sai, ta siiski jäi tasfases
ja wisi pärrast, nago esimesesl päwal olnud,
ja meie rahwaske pannid immeks poisi wägga
wisipärralist üles pidamist,

Omme kookerjatud rahha toi ta iggapääd minno kätte hoidma, ja kui ta ühhe ehk pari koppikat sest olli kullutanud, ta siis ütles sedda iggakord ülles, agga ep olnud sedda, muud kui agga arwaste, — kaks ehk kolmkord kinkis temma sest kül teiste waeste lastele, kes es olle paljo sanud, agga siiski leiba piddid koio toma. Ikka olli tannalik meel, ja teiste hädda, teiste waewa tundminne temma süddame ehteks, ja ükskord olli ta suren mõttes omma leiba sömas. Sejamma innimenne, kes rummalas te ta kääst olli küsinnud, näggi sedda, ja küsis nüüd heldeste, mis temma wigga? Ei keddagit, kostis Mart, agga mul ou halle meel, mõeldes, et mul kül head söki iggapääd, agga paljo teised waesed lapsed, ehk mo pissoke Jagobke on sömatta, ja siis ei maksa mulle söminne," ja wessi tulli temma filmi, räkides. Meie trööstisime ja maenitsime tedda, Summalat tannada keige Temma armo eest, ja kui jõud talle ükskord peaks andma, siis sedda surema holega teiste waewa wähhendada, et ta nüüd isse on tunnud, mis kibbe asfi waesus on. „Oh, ütles temma sure rõmoga — kui agga mehheks saan, ja ennesele suggu saan korjanud, küllab siis tahhan waeste laste peäle mõttelda, ja head neile tehha!" — Mittokord kül tulli temma nukra melega ommast kerjamisest taggasi, ja ütles, wessi filmis, et se on

raske ammet, et enneminne keigerängemat tööd tahhaks tehha, kui nende rahwa kaela peäle olla, ja nende alwad sannad kuulda, mis lo-piwad, wihha täis, mis nende pallestki nähha. Monnikord olli jälle parrem luggu; ta siis räkis naljakeste monda ülles, mis ta näinud, mis tal juhtund, ja et ta rahha pääw päwalt ikka ennamaks sai, ta siis lotis selle peäle, et aeg liggi, mil tal ennam tarwis ei olle, sedda tööd tehha, sedda waewa nähha. Nenda siis läks monni nädal möda, kewwade sai tullemä, temma rahha sai nisugguseks ennast korjanud, et ta sedda riet, mis tal tarwis, sest jo arwas sawad. Temma nüüd mõttis sedda nou, omma suggulase jure taggasi miina, et temma need rided temmale pidid wäljaostma, ja siis tahtis se rikka mehhe jure keine küllasse miina; küllab temma — nenda olli poisi mõtte — kui mul head ridet seljas, mind wiist omma tenistusse wõttab. Tännades keige hea eest, ja wessi filmis, jättis ta meid Summalaga, ja ka meil keikil olli halle meel, poisi Summalaga jättes, ja ei arwanud meie ennast tedda siin mailmas wiist ennam nähha sawad.

Wägga immeks piddime sepärast pannema, kui näggime, kahhe nädala aia pärast, tedda — uus kuub ja kingad kül kaenla al, agga siiski nukra nädaga, jälle meile tullemä.

Murret täis ta terretas meid ja ütles nutes: „Sige kül, mis ütlesite; ei olle se rikkas tallopoeg. Veine küllas mind mitte ennese jure wõtnud. Pallusin tedda kül, agga temma jäi se peäle seisma, et ma alles noor, ja et igga-mees sel nappil aial paljoenneminne ühhe sul-lasega wähhem püab läbbi aiada, kui ühhe jure wõtta. Mis nüüd pean teggema? Armas Summal on mind wahhest ommeti unnustusse pähhä jätnud, et ma alles poisike weel ollen? — „Ärra ussu sinna sedda, armas Mart, ütlesin minna. Temma, kes need kaarnad wäljal ja need warblased kattukse peäl, ommas mees peab, kas Ta peaks innimesse lapse är-raunnustama? Et sa polle sedda sanna kuulnud weel? — „Jah ollen, wanna Truto, meie ülleaia naene, ka sedda on ta mulle ütelnud. Agga mis ma pean siis nüüd teggema, kas pean jälle kerjama; ep olle nou nüüd kuseagi mul leida? Ma pallusin, et pois ei piddand meelt ärraheitma, ja ehk ma issege ei teädnud nou siin leida, maenitsesin siis poisi, et piddi armsa Summala holeks ennast palluma, mele tulletades, et meie ei woi ial teäda, kuida Summal tahhab aidata, egga pea arwama, et just nenda, kui meie mõtleme. Sest Summala teed ep olle mitte meie teed, egga Temma mõtted, meie mõtted, ja et nenda, sedda pois nüüd isse näinud; sest se Veina

külla nou, ep olle se mitte Summala mele pärrast olnud, ja wiist saab Temma, armas Snnisteggia, temmale pea teise, parrema kofta andma; et ootko agga monne päwa kannatlikko melega. Sai pois nüüd wähhle leiba wõtnud, ja omma ue kue minno kätte pallunud, ta siis sure murrega hakkas minnema, omma wanna temmast põlgtud kerjamisse tööd jälle algama. Mul ennesel olli õige raske nähjes, ja ma pallusin keigest ommast süddamest sedda waeste laste Jäsa taewas, et Ta wõttaks hallastada ihho ja hinge polest, sellesinnatse waese poisi peäle! —

Ei tulnud temma teisel päwal mitte sõma, egga ka kolmaudamal egga neljandamal mitte. Meie jo hakkasime kartma, et ehk wahhest monni wigga temmale juhtund, ja isseärranis et ni üpris sures kurwastuskes temma meie jurest olli läinud. Agga wiendamal päwal, warra hommiko, tulli temma sure rõmoga mo wasto, mulle üteldes: „Ei olle armas Summal ommeti mind ärraunnustand, Ta on hoolt minnogi eest kannud, ja koft on kä.“ Siimetelledes kuulsin nüüd temma, ja pärrast laiemalt ka Smitti emmanda käest, kelle jures temma nüüd on asset, et ta minno jurest miinnes, kurwa näoga ja murret täis, ühhest ulitsast teise läinud ande palluma, ja et tedda

mittokord waljo sannaga on kástud minnema, mis temmal seford úpris wágga raske olnud, agga siiski ep olle temma jätnud Summalat pallumatta, ja keigest ommast süddamest Ta pole õhkamatta: Armas Summal, ärra un-unnusta mind mitte ärra; ma jo ollen üks waene kaarnake ja warblane, kes süa tahhab.

Ta õhto, kui jo pimme wäljas olnud, ja temma agga monne koppiko on kolkosanud, ta siis on wimalts weel ühe rikka koddanikko kotta tulnud. Koddanikko ainus poeg on laua jures istunud ja on sõõnd ja jonud sureste, ja on wiha täis, et Mart on julgend sisse tulla, ja ehk pois kül wágga allandikkult pallunud; siis-ki temma wasto hüüdnud sure healega: Ei anna need teedartsed ei ühhelegi rahho filmapilkage. Kas si kohhe ukses wälja, sinna frants, ja ärra näita silma ennam! Mart kül läks, agga süda ta sees olli nenda täis, et ta aina alt mõda-minnes, isiennefele ütles: „Ennä rikkast meest, ja ei anna wase, kerjaja lapsale ei koppikatke.“ Noor mees kulis need sannad, hüdus Marti taggasi, ja küsis ta kääst, mis ta rākinud? Mart ei armastanud wassetada, waid ütles kartes ommad sannad ülles. „Sa olled au wāart pois — ütles noor mees, hābbi täis — „sāh, siin on sul kümme koppikat, ühe koppiko asfemele.“

Nenda rākides olli nore mehhe emma, Smitti emmand, walmis omma aeda minnema, mis liggi. Mart läks temmaga toast wälja, ja kōndis tülki aia temma kõrwas, ja pallus siis õige wágga, et emmand omma kástmisse kanno temma kätte pidada andma, ennefe järrele sedda kanda, ja emmand andis kanno poisi kätte. Said mollemad aeda tulnud, emmand siis taktis poisi Summalaga jätta. „Andke mulle ka ommad taimed kasta!“ pallus siis Mart, ja emmand andis temmale ka sedda lubba. Mart aitis keif se õhto sure hõlega, ja teggi keif wágga illufaste, ja emmand panni sedda wāga immeks. Pimme tulli wimalts peäle. Smitti emmand hakkas koio minnema, ja Mart läks jälle temmaga. Omma koia ukse ees, ütles emmand Marti wasto: — poisi nimmi ja temma ellamisfe loo olli temma keigeennamiste aedas jubba kuulda sanud — „Sinna pead nüüd minnema, tahhad sa omma õ maia kätte sada; senna on weel tül maad.“ — „Oh; andke mulle sedda lubba seia, teie jure jada seks õfeks!“ pallus Mart. „Armas laps, polle mul wodi sinnule!“ — „Wodi,“ ütles Mart ja õhtas keigest süddamest, „kuida wodi magada, ei tea minna sedda ammust aias mitte; ma kül heidan teie talli, kui lubbate!“ Need sannad hakkasid emmenda süddamesfe, ja temma ütles: „Ei mitte, waid pead esmalt

mo rahwaga sõma, ja siis woid sa ühhe mo fullaste kõrwa mahhaheita." Mardil olli nüüd hea meel. Teisel päwal temma leidis ennesele ühte ja teist pisjofest teggemist maias; Smitti emmand panni ilmaütlematta keif tühhele. Ei kaskind ütski, et ta pididi minnema, ja temma jäi siis teisel päwal fenna ja ka kolmandamal. Agga neljandamal päwal pärrast hommikose leiwawõtmisse, ütles emmand temma wasto: „Mään, et sa olled õige ja hea kohtlane pois, agga polle mul sind tarwis, mul on seförd rahwast kül, minne siis nüüd agga jälle omma teed." Di, need sannad läksid waese Mardil süddamest läbbi. Weepisfarad kui ühhebed sured perlid langesid ta silmist mahha. Agga südda ta sees sai julgust kätte, et ta hakkas emmandale kääst kinni ja wõttis nuttes üttelda: „Kül ma tean, et ma teile suurt head woige tehha, agga hallastage minno waese peäle, ja jätke mind omma jure: kui minna sureks saan, ma siis tahhan truusse ja ussinusse läbbi keiges töös ja teggemisesse tasjuda, ni kui agga joutan; teie ommeti ei nä fests wigga, ehk kül minna ka siin sõõn ja mul waesel polle siin mailmas aaset kusfagi." Kes siis olleks woinud wastofeista! „Noh, ütles emmand — ja siis Summala nimmel seks suiks mo jure, ehk leian suil ifka sulle tööd!" Summal olgo tännatud! Nüüd olli meie Mardil murte

otfas, ommeti ühhel tükki aial. Esimenne, mis ta teggi, olli, et armast Summalat keigest süddamest se hea kohha eest wõttis tännada, mis Ta temmale annud leida, ja kus temmal paljo parrem wist, kui se waljo Leine kulla tallopoia jures. Siis kohhe pallus emmenda kääst sedda lubba, et wois omma head õnne mulle teada anda. Rõmoga wõttis temma omma ue kue ja ommad kingad minno. Kääst, ja lubbas monnikord meile tulla, ja meile räkida, kuida kääsi kääb. Ja nenda temma ka teggi, ni kui agga pijsut sedda aega sai. Temma kääsi kääs wägga hästi, temmal olli keif, mis tarwis, ka murretses emmand temmale särka ja sukki, mis talle wägga tarwis läksid, ja et temmal ollid paljo heinamaad ja rohhoaiad ja põllomaad, ta siis ifka leidis poisile tööd kullalt, ja emmand on mulle mittokord isse rāfinud, mis head meelt ja ussinust pois igga tö kallal, mis ta kätte antud, wõtnud näidata, ja et temmal polle muud kui keelda olnud, et Mart ei wõttaks ülle omma jouo püda; fests temma tännalik südda aias agga ifka peäle, ja ei annud temma ennesele mittokord ei aegage maggada. Ja sellesamma tännalikko mele näitis temma iggapidbi meiegi wasto, segi pijsko armastusse eest, mis meie temma wasto ollime sanud üllensäidata. Kus ta meile ial agga rõmo wois tehha, ei

jätnud temma sedda meile teggematta, ja olgo kül ehk agga ühhe rosi-kimbokešega, mis ta wägga armastas ja sure holega neid kaswatas; agga ikka temma emmanda käest sellegi tarwis lubba pallus, ja ei teinud temma ilma temma loata ei middagi. Emmand isse mittokord sai naero täis nähjes, kuida ta tedda iggaühhe lillikesse pärrast wõttis palluda ja küsida, enne kui ta temmasse putus; agga olli lubba kä, noh, siis tulli rõmo silmis, ja andis omma kaswatud, ja suur rõõm olli temma süddames, et ka temmal olli, mis wois anda, selle sanna wägge täieste kül tundes, mis loeme: „Ensam on anda, kui wõtta.“

Nenda läks kui 1817 mal aastal möda, mil armas Summal jälle olli hallastanud waeste innimeste peale, ja olli keisfuggust wilja lastnud kaswada ja hästi lorda miina. Wäljad ja aiad jo ollid tühjad, ja aidad ja künid ja keldrid ollid omma jaggo sanud, kui Smitti emmand, õhto enne maggamaminnemist ühhel päwal ta Mardi wästo wõttis üttelda: „Mardike, sa naad nüüd isse, et mul ennam tööd ei olle sinnule; minne siis nüüd jälle omma sugulase jure, ommeti seks talweks; kewwade, kui Summal ello annab, lubban jälle sind wõtta! — Oh, kui wägga raske olli Mardil kuulda se sanna. Omma sugulase jure pidbi temma

minnema, kel temma kahhe wenna pärrast jo kaebust kül; mis temma jures teggema? — Emmandat palluda, et weel pidbi tedda pidama, ei annud südda sedda mitte; sest ta olli head kül jo temmale teinud. Mis muud, kui dhkas ommas süddames ja läks omma kambrikesse. Teise poiši, kes temmaga ses kambrikeses maggamas olli, arwas Mart kowwaste jo puhkawad; agga polnud nenda mitte, sest temma on pärrast ülesräkinud, et Mart on ommas jures kowwastuses põlveli mahhalangenud, ja on ärdaste nutnud ja Summalat pallunud. Wimalaks on ta wodi lainud, agga polle temma ommas jures ahkastuses mitte woinud maggada; wast wästo hommikut, kui keik ta ram jo otsas olnud, siis on unni temma filmad finni pannud. Ta siis on unnes näinud, enast jälle omma wannematte jures ollewad, Põnstetti küllas, ja isä on tõe melega, siiski heldeste temma wästo üttelnud, ofsenenda kui temma wiis on olnud: „Mardike, mispärrast sinna ei kedra mitte? — Temma ärkas unneft üles. „Mardike, mispärrast sinna ei kedra mitte?“ se sanna olli ikka temma kowwa ees, ja pois kül moistis selle unnenäo tähhendust. Eips agga wodist wälja ja kohhe ommad rided ümber, ja ni kui agga sündis, emmanda jure tuppa. Emmand olli ehmatust täis, et Mart ni warra temma kambri tulli, agga

fiiski näggi rõmo temma filmist. „Armas emmand, ärge pange pahhaks, ütles Mart — tean ühhe tõ nüüd ennesele talweks, mo isä on sedda mulle ütelnud.“ — „So isä? arwan et sa wahhest ollied jampsimas; so isä on jo ammo furnud.“ — „Küllab temma furnud“ — ütles Mart — agga unnes ollen tedda näinud, ja temma tulletas minno fedramist mo mele. Teie jo muidogi tahtsite ühhe fedraja tüdrukõ talweks wõtta; andke mulle sedda fedrust, ep olle teil siis teist tarwis ja minna moistan fedrada.“ Ei tahtnud emmand sedda uskuda, agga andis fiiski promilonga temma kätte, ja pois teggi selgeks, et ta moistis. Ei lausutud nüüd minnemisest enam sannage. Ei olnud muidoge se minneminne emmenda melest kindel assi mitte, ja ep olleks temma südda wist ehk annud; sest et Mart pääw päwalt armsamaks ta melest läks, ja ei tahtnud temmage heal meel temmast ilma jada. Agga et ta monnikord jo olli pettetud neist lastest, kellele ta head teinud, ta siis tahtis selle sees ni targaste tehha, kui agga joudis.

Pühhapäwal, mis olli tullemas, tuli Mart sure rõmoga, ja ni uhkeste ehhitud, et meie ei tahtnud tedda tundage, meie jure. Smitti emmand olli temmale üsna ued, illusad rided lastnud tehha, ja olli, ja mis Mardil wägga

armas, — rohholisfe sammet-mütsi ühhe kulbse topfiga talle kinkinud. Saime tedda ümberringi waatnud ja temma ehte immeks pannud, ja temma meile omma ahvastust ja hädda, omma imme unnenäo ja omma rõmo rālinud, mis temmal nüüd, siis ta meile täetas weel ühhe asja, mis ta ütles ennesele armsama ollewad, kui keit ta kallid rided, armsamage kui se kanna sammet-müts, et ta pididi kōli sama, ja homme pääw jo, ja se olli Rojaku esimesse nädala sees. Seia male olli kōli õppetaminne temmale kōl unnustusfe pähhā jānud, ja ei moistnud temma, ehk kōl üksteistkummend aastat wanna, tännini ei ramato luggeda egga kirjotada. Wägga hea meel olli temmal, et nüüd pididi targemaks sama, ja ei jātud süddamest Jummalat tännamatta, selle ue armo eest, misga Temma ta, ta waese peäle olli waatnud. Esiosja olli õppimine temmal raske kōl, sest ep olnud tedda peastke ial õppetud — agga ta kandis suurt hoolt ja ei wāssind ärra püüdmas, ja sepārast sai ka pea nigi paljo kätte, et ta Neäri päwal 1818 jo ühhe omma kirjotud ue aasta-sowimisse tähte; mo kätte wōis tua. Mis sure rõmoga ta sedda toi, ei sa teie sest, mo armad lapsed, arroge! Misammosuggune rõdm olli temmal ka sest, et ta nüüd need üpris wägga kallid luggemissed pühast kirjast, mis ta wāetimast põlwest sadik

tundis, sest wanna Truto olli temmale keit juttustanud — isse nüüd wois luggeda.

Sa et ta nüüd omma parrast olli ilma mur-
reta, ta siis mõtles nüüd ka teiste peäle, ja
isfiarranis läks ta mõtte omma keigenorema
wenna, se weisse Jagobi peäle. Põnstetti kulla
rahwa käest olli temma kuulnad, et pois onno
jures agga tulliks olli, ja pahha sanno pidbi
kuulma, egga kaswatud tedda diete. Needsin-
natsed sannumed teggid ta süddamele haiget,
sest ta armastas wennahest wägga, ja mõtles
ka omma armsa wannematte peäle, et kui
woiksid sedda teada, nende meel wist kurwaks
lähhaks. Temma mõtles iggapidbi, mis ehk
tehha, ja kandis sedda mitme hea näddala sures
murres omma süddame peäl; agga ei tulnud
sest middagi. Rahwas kül ütlesid, et wägga
hea olleks, kui se piisoke saaks asset waeste
laste-maiasse, agga senna Mardi nou ei kaunuh.

Sui nüüd tulli kätte, ja Mardil olli jälle
paljo teggemist aedas, et murre jäi selja tah-
ha, kunni ühhel päwal naene, kes Põnstettist
ikka sedda wahhet käis, jälle sest räkis, et
waese poissi eest ei kantud hoolet sugguge. Mardi
meel sai wägga kurwaks, ja temmal olli wäg-
ga armas, et ükski sai aeda just minna, kus
ilmakeelmatta omma murrele wois maad anda.
Sai agga senna tulnud, kohhe hakkas ärdaste
uutma, ja õhkas nenda, kui ennemuiste jo:

„Armas Summal, olled Sa siis mind ja mo
waest Jagobit tõeste nüüd ärraunnustanud?“
Põlle mitte! kostis südda temma sees; agga
sinna isse olled omma armast Summalat ärra-
unnustanud; — ammust aiaft on se asji jubba
sinno süddame peäl, agga ep olle sinno mele
tulnud tännini, lapselikkult Summala holeks
omma murret anda. Sinna, waene, tundmat-
ta poisike, ei woi sinna jo se asja jure mid-
dagi parrata; agga Temma, se üpris wägga
rikkas Jäsa taewas, Temma woib aidata, ja
Temma ka on, misga sinno wennage woib
peasta! Ta nüüd langes põlweli mahha ja
pallus Summalat diete süddamest; rahho tulli
süddamesse, ja teggi siis õhtoni tööd tugge-
waste. Koio minnes näggi tee peäl, ühhe
kirjo asja, läks senna pole, ja se olli üks sidi
ninnarättik. Mart pistis sedda omma tasko
ja tahtis Smitti emmandat palluda, et sedda
pidbi lastma kulutama. Läks agga mõnne
kummekond samba eddasi, kohhe siis tulli üks
saks, kaunis illusas ridis, ja küsis ta käest,
kas ta wahhest ühhe ninnarättiko leidnud?
Mart mõttis rättiko taskust ja andis sedda
Herra kätte.

Herra tännas Marti ja tahtis temmale
ühhe rahhatükki anda; agga Mart ei wõtnud
sedda mitte, waid ütles temmale: „Ei olle
teil tarwis mulle rahha anda; ep olle minna

jo waewage selle jures näinud, ja tarwis olli, et kätte andsin, mis ep olle minno." Herra watis sure filmaga ta filmi, agga panni omma rahha jälle taske ja küssis nüüd Marbi käest, kes ta olli, ja muud seddasuggust weel. Pea nüüd sai kätte keik Marbi ello-loo, ja ka omma murret omma wenna pärrast räkis Mart temmale julgeste ülles, ja et temma omma wenna heamelega kül tahhaks waeste-laste maiasfe, agga et temma nou ei ullata. Herra kulis sedda peält ja sure holega; sowis siis poisile head ödd, ja läks. Agga immeks panni Mart, kui tedda monne päwa pärrast waeste laste-maia Gesseisja jure kutsuti, kes temma nimme ta käest küssis ja monda temma wenna pärrast. Sest ei teadnud Mart mitte, et se olli suur sakš ja waeste laste-maia Gesseisja söbber, kelle liggi armas Summal se ärrakaddunud ninnarättiko läbbi, Marti olli saatnud. Ja se armas sakš piddas Marbi sannad meles, ja wois pea tedda aidata ja nou korda sata. Ja nenda ka teggi. Rahhe ku pärrast olli weike Jagob jo waeste laste-maias öppimas ja leiba sömas. Ja se jälle olli suur ja wägga im-me Summala arm! — Ja sesinnane parram kas-wataminne, se ka tulli wägga Jagobi kasfaks, temma sai heaks, waggaks lapses, öppis illu-faste, ja on wist jo tubbli mehheks sanud! —

Selle järrele nüüd läks üks aasta möda,

ilma et midbagi Mardile sündis, mis mälles-tusse wäart. Smitti maias armastas igga-mees Marti päärw päwalt ifka ennam, et ta olli lahke ja tõteggew, ja emmand isse ütles mittokord, et ta ei tea, kas ta omma ennese last armsamaks temmast weel wois ehk pid-dada. Agga kaks asja süiski ollid, kust ta Mardist ei saand arro; püdis kül, agga süiski jäid warjule ta eest. Esimenne, et temmal ühtepuhko olli teggemist se Ponstetti kulla nae-sega, kes sedda wahhet käis, ja Smitti maiasfe pididi tullemä, sest et emmandal paljo wahhen-damist olli sellesamma kulla rahwaga. Küssis emmand wahhest ta käest, mis sallojust tal selle naesega pididi ollema, siis kostis Mart iggakord, et ta agga terwist sadab wanna Tru-tole, agga polnud julgust temmal selle sanna jures ühtegi. Emmand wangutas pead ja jäi rahhule. Teine aski olli, ja olli ofsego weel ennam warjul temma eest. Mart sai mitto-kord monne koppika rahha, ehk Smitti emman-da ennese käest, ehk ka temma sõbrade käest meleheaks; sedda rahha pandi siis ifka teise kôrwa, mis jo olli, ja osteti selle eest, mis Mardil tarwis ehk olli, agga isse wois ta ka sest wõtta. Ei olnud nüüd ellades nähha, et Mart sest olleks midbagi wäljaannud, agga süiski ei olnud rahha ial täis, kui emmand hakkas järrele arwama. Ütskord ta küssis

sedda Mardi kaeft, agga Mart ldi punnaseks, ja ei woinud diete kosta. Emmand siis ütles temma wasto: „Mart, egga sa ommeti maias ei olle, egga osta ennesele tühja, süa?“ — Halleda süddamega pois watis ta siimi, ja kostis: „Ei, tõeste mitte, agga jätke küsima, armas emmand!“ — Ei küsind temma siis ka ennam, ja asfi jäi nendafammote.

Aeg nüüd tulli, et Mart kirriko jure pidid minnema. Summal sowis temmale sedda head, et temma sedda õppetust sai, ühhe tõeste wagga õppetaja kaeft. Temma isse on jo ammo aega ommast tõõst ja wäewast koio kutsutud, ja saab wiist sellegi eest nüüd omma palga leidma, mis ta Summala armo läbbi head Mardi hingele on teinud; agga temma au wäärt poeg, kes temma jälgede sees on käimas, teeb Jäsfanda tõõd truište tännapääw weel meie hingede kallal. Sel aial toufis meie Mardile wast õige päike, ja Summala waim olli isfi-arranis wäggewaste teggew teuma hinges. Temma kül õppis ennast sure halledusfega patusteks tundma, agga temmale anti ka üpris wagga armsaid tundmissi Summala omma Õnisteggia armo ja hallastusse rikkusfist. Temma õppis tundma, õppis uskuma, et tal Õnisteggia tarwis olli ja sai Sedda leidma ja ommaks Sedda arwama ellawa Summala ainofundinud Poia sees. Ja se pöris temma

märked omma ennese süddame siise, ja panni sedda tännama ja ühtepuhko Summalat palluma. — Ja nisugguse walmistamisfe järrel woib arwata, et ristmisfe seadusse uendaminne ja esimenne lauale wõtminne, temma süddamele wagga õnnistud kül pidid ollema. Temma sedda isse ka ütles sures allandusfes ja Summalat tännades, ja diete waimus sedda ärramööldes. Ja kui meie sedda kerget meelt ja holetust ning rummalust nende pühha asjade polest, mis lastest saggedaste leitakse, ja isse-arranis sure suggu-rahwa lastest, kellele ni mitmet seltsi õppetust antakse, nüüd arwame, ja et Mart kolme aasta eest weel ei moistnud luggeda egga kirjutada; meie siis peame kül tunnistama, et Jäsfanda ennese kolitaminne meil keigeparram on, ja et õnnis on se südda, mis lapsfist jadis seks ennast Temma kätte uskunud.

Selle kalli, selle pühha päwa nähtawaks mällestusfeks, ostsin Mardile ramato, mis andsin temma kätte, ja tahtsin ka muist temma õppetusef kullust makssta; agga ei olnud Smitti erimand sellega mitte rahhul, waid tahtis omma kaswatikkule isse rided anda ja keif maksud ta eest ärramaksta, ja teggi sedda keif ka tõeks, õige tõsise emmalikko hõlega. Agga teie õnnis taat, temma jälle wõttis sedda rahha, mis ta poisi leritamisse tarwis olli tahtnud kullutada — 5 rubla tükki — ja panni

sedda temmale ühhe kassasse intresside peäle, ja andis kassa-kirja Marti kätte. Agga ei se olnud wähe rõmuks poisile, ja olli temmale kui imme asfi, et temmal, sel waesel kerjaja poisil, kes monne aasta eest tõeste ei teadnud, kuhho mahhakeita ja mis teisel päwal omma kuhho panna, nüüd rahha rendi peälgi olli, ja selle peäle kirri ka. Ka piübsid Smitti emmanda tutwad ja sõbrad, kes ollid Marti näinud ja tedda armastasid, temma rahha weel suremaks tehha, ja nende piisofeste andide läbbi, mis ifka fenna jure said, olli rahha ühhe aasta sees jubba 20 neks rublaks kaswanud. Agga sellegi jures panni emmand tähele, et sedda ennam olleks piddand ollema, kui sedda keif olleks alles olnud; agga ei tahtnud emmand poisile mele-haigust tehha, et ta muido kül olli maiamees, ja olli sest wait. Sure kirjadega kirjotas Mart se kassa-kirja ümberpannemise lehe peäle: Mart Shelli kassa-kirri, ja saggedaste — sedda tunnis: tust teggi ta isse — piddi ta Sedda jälle agga kätte wõtma ja waatma, ja ommast õnnest ennast rõmustama. Agga kui sedda ellawat rõmo sest, temmast naggin, ei jätanud ma siis ial tedda maenitsematta, et jure holega korjamise himmo wästo piddi seisma, mis pea ahnusfeks saab minnema, ja et tarwis suurt hooletanda, et hinge waenlane, kes kawwal, jaggo

meist ei sa, ja tarwis wotwada ja Isanda abbi temma wästo nouda, sest et meie wägga waesed ja südda meie sees üpris wägga rikkutud. Mart sedda ka lubbas, ja kohhe tulli üks asfi kätte, kust selgeste nähha, kuida temma, teisele head noudes, heamelega keif omma ärraandis.

Üks aasta olli ta tasfast wisi möda läinud, agga siis sai Mart jälle sure murre sisse. Temma wend Joannes, kes nüüd kolist lahti piddi sama, tahtis hea melega sepikettja ammetisse, ja Mart nüüd piddi tedda ühhe meistri jure saatma. Küllab Smitti emmanda maiga wastastikko ellas üks sepikettja, kaunis hea ja Summalakartlik mees, ja kelle jure Mart omma wenda heamelega olleks sowinud; agga samma mees olli wägga tõemelelinne, ja es olle ial Mardiga, kes saggedaste temma jure tulli, küünlaid toma — suremat rätinud, kui just fenna jure tarwis; Mardil polnud siis ial sedda julgust öiete, et temma olleks woinud mehhe käest küsida. Agga wimaks ommeti läks ta jure ja rätis. Sepikettja kulis peält ja ütles: „Tahhan sedda asja mõttelda; kass omma wenna tulleswal pühhapawal mo jure tullesma, et ma tedda nähha saan, ja siis ma tahhan otsust tehha.“ Mart rõmustas süddamest, sest ta arwas, et asfi nüüd jo walmis, ja temma meel olli wägga hea, et wend ni

hea õppetuse alla ja hopis temma liggi pidbi sama; sest ehk temmal Smitti emmauda maias kül keik olli, mis ülespidamisfeks temmal tarwis, temma siiski, ja iseseärranis neil pühapäiwil, ühhe temma ealisse seltsimehhe leidis ennesele waia, ja nüüd pidbi nisuggust omma ennese wennastke leidma! Joannes, ka kaunis hea pois, tulli pühapäwal ja läks naabri, sepikeetja jure, ennast näitma, ja teisel päwal olli Martil lubba, otsust palluda. Kui Mart sai tulnud, sepikeetja siis ütles: „Kule, Mart, so wend on minno mele pärrast; arwan et ta terwe, tuggew pois kül on, ja wõttab sanna kuulda, ja tahhan tedda kül omma õppia-poisiks wõtta; agga rided temma seljas on wägga waesed, tal peawad parramad rided ollema, nenda ei kõlba temma mitte mo jure, ja siis on ka maffo tarwis; sest sedda woid sa isse jo arwata, et ma tedda ilma ei wõtta!“ Wägga Mart nüüd ehmatas se wiimse sanna pärrast ärra. Ei olnud se ta mele tulnudke; teadis sepikeetja ommeti, et nemmad ollid wae sed lapsed, kust se rahha neile pidbi tulles? Riette tarwis olleks weel ehk noud leidnud, agga suremat ei arwand ennast joudwad. Ürraehmatand Mardi kostust ilma ootmatta, panni sepikeetja senna jure weel: „Et ma tean, et teil ennestel ei olle suurt, ei ma tahha siis ka paljo teie käest, paljast 60 rublat hõbbemat,

ja sest, esimesesl aastal agga 20; agga need ka peawad kohhe ka ollema, ja kui so wennal polle neid, siis lähhab meie kaup katki.“ Sai need sannad ütelnud, läks siis minnema ja jättis Marti tuppä. Seäl nüüd seisis Mart, ja keik temma armsad lootmissed lahkusid kui uddo lahkus. Sure kurwastussega läks ta koio. Smitti emmandale olli temma kohhe omma nou Joannesse pärrast kül täetanud, agga emmandal olli sekord paljo teggemist olnud, et ta sedda öiete ei kuulnud. Ei tahtnud temma sedda otsust temmale nüüd mitte nimmetada — ei annud südda sedda temmale; sest ei tahtnud temma emmandat ei kaugeltke selle mõtte peäle sata, nago tahhaks temma, keige selle hea jure, mis ta iggapäaw temmale jo olli teinud, weel omma wennale ta käest ka armo; ja sellepärast ei tahtnud temma räkida. Agga sedda surema hologna pöris ennast nüüd se hallika pole, kellest ommeti keik on tulnud, mis keige temma ello aial, innimestest temmale ial agga head on tehud, ja kellest innimeste süddamed kui wee soned pöordasse. Süddamest ta pallus armust abbi Jummalast, ja jäi siis rahhoga maggama. Wägga warra hommiko ta ärkas üles, ja kohhe ollid need 20 rubla hõbbemat jalle ta mõttes, ja tulli järsko temma mele, mis es olle temma tännini weel moodnud, et need 20 rubla ennesel on ommast käest,

mis sepikettja tahhab wenna eest; agga temma siis jo peaks omma kasja-kirja andma, mis temma melest ni wägga armas olli? — Rõi-kus ommas mõttes tükki aia fenna ja tenna; agga ühe korraga ldi mõtte temma süddamesse: Agga mis keif se, mis Snnisteggia sinno heaks on teinud, ja sinna ei tahha paljast 20 nest rublast omma wenna pärrast ilma olla! Se siis teggi õiget otsust. Kohhe agga panni ommad rided selga, watis weel üksford halledaste omma kasja-kirja peale, panni tedda siis omma tasko, ja aeg sai talle iggawaks õhtoni odates, mil temmal aega olli, sepikettja jure miina- ja omma nou temmale awwabdada. Rõõm filmis astus temma naabri tuppa, ja sedda nähjes, hüdis sepikettja temma wasto: „Noh, kuidas on se rahhaga? — „Armas meister, kostis Mart — 20 rublat on mul esimesse aasta eest, ja teise eest saab Summal murret kandma, kes iggaford weel õigel aial minno peale mõttelnud.“ Küssis siis, kuidas Mart ni usfinaste sedda rahha kofko sanud, ja Mart nüüd tombas omma kirja taskust, ja andis — wesfi filmis — sedda selle meistri kätte. „Waatke, ütles, se on keif mo warrandus; agga õppib mo wend illusaste, ta siis woib jo üksford mulle jälle kättemaksta, ja kui ei woi; armas Summal siis kü wõttab taskuda.“ Sepikettja immetelles, ja ütles ligutud

süddamega: „Sa olled au wäart pois ja olled ketsmist ärarwoitnud; ei mitte, armas laps, ei olnud minno mõtte mitte nenda. Jägo so rahha sulle, ja wõtko Summal sedda õnnistada! Ei tahtnud minna sinno wenna eest, ei koppikatke sinnust wõtta; agga mitme asja pärrast, ei tahtnud sulle kohhe sedda ütelda. Esimalt püüdsin arwo sinno süddamest, kas sa ka ehk piddid kannatusse jama, kui ei sündind, mis sa tahtsid, ja siis, olleksin ma sulle kohhe, ilma keematta teinud, nenda kui sa pallusid, ja siis wahhest olleksid arwanud, et se nenda piddi ollema, ja ep olleks mind, egga Summalatke tannanud; sinna piddid nähha sama, et luggu teine olleks woinud olla. So wend woib nüüd tulleswal esmaspäwal jo tulla; paramat rided temmale murretsen ma isse, ja keif mis temma eest ehk muido tulles maksta, sedda minna maksan keif. Tahtsid sinna ommeti keif omma warra ta eest anda, ei pea sinna, aus pois, mind siis ommeti milgi wiisil, lia sure habbi siise saatma.

Mardi meel olli hea, kui olleks ta kunniga. Tuhhat korda tannas temma sedda ausa sepikettjat, ja oh kui hopis teine, kui eilne, olli ta koiotulleminne tanna. Ta kü nuttis ka ommas waites kambrikeses, agga se nüüd olli tanno ja rõmo-nut, ehk ta kü eile omma murre ja kurwastusse sees olli leinanud ja nutnud. Hom-

miko warra räkis temma keif sedda asja Smitti emmandale ülles. Emmand kül ei tahtnud ðige rahhul sellega olla, et ta sedda temmale enne es olle ütelnud; agga selle asja wasto, mis tedda olli kelanud, ei woinud temma selle wasto siiski middagi ettetua.

Selfammal suil hakkas Smitti emmand sure maia ehhitama. Sest olli nüüd Marbil suut rõõm; sest temmal olli se ehhitamisje jures, paljo teggemist, issearranis olli üllewaatminne temma hool. Sest imme olli, ehk kül keif se perre maias wägga tedda armastas, et ta olli hea ja lahke iggamehhe wasto; siiski nemmad kartsid tedda nenda, et nemmad temma nähjes ei wõtnud tehha, mis ei olle ðige, egga tohtind nemmad — temma ka-sullased on pärrast isse ütelnud — ei ühtegi nurjatumat sama räkida, ja ei mitte kui ollekfid nemmad ehk kartnud, et Mart neid olleks wahhest passind, waid et temma meest ei tahtnud kurwastada; sest et ðige, Isfandast ennesest pühhitsetud süddame puhtus, iggamehhest ifka saab auustud, keigedälamat-testike, ja teadko ehk tahko nemmad, wol mitte. Mart näitis meile meie afnast, sedda ko ta kavgelt, kuhho se maia pididi tousma, ja olli rõmo täis mooddes, et ta tullewal aastal need illusad lambrid meile tahkis näidata, mis temma waimus jo näggi. Agga ei piddand temma sedda rõmo mitte ennam näggema.

Ei näinud meie tedda sel suil mitte paljo, sest et tedda iggasse kotta koddo olli tarmis, ja kui ta pisut aega sai, ta siis olli omma menna jures, ja kui süggisene tõ weel senna jure tulli; siis kül olli peäle kaks kuud sedda wahhet, et meie tedda mitte nähha ei sanud. Agga kui wägga meie ei ehmatanud, kui ta talwetu hakkatusel jälle üksford tulli, meid waatma! Ei olnud se ennam meie Mart mitte! Ta kül olli kauniks sureks sanud; agga temma näo jumme ollid kaddund, temma silma selgus olli ärrakustunud, ja temma käiminne, ja temma heäl, ja ülleüttse keif ta olleminne olli waene, nõrk ja haiglane. Sure murrega küsifin, kas pididi haige ollema. „Polle minna haige,“ kostis temma — ollen agga wäsfind, mis kül meie paljo teggemisest ja sui palla-wast woib olla; agga annab tõ nüüd ennam wahhet ja külm tulleb talwe, küllab jälle mehheks siis saan. Smitti emmand, nenda pannit temma jure — olli ka minno pärrast murre, ja räkis ühhe tohtrega, ja temma käkis mind igga hommiko tund ennam omma wobi jama, mis mul wägga raske; ka on ta mulle ühhe pulwre annud, mis ma pean sisewõtma.“ Ma pallusin tedda nüüd ðiete wägga, tohtre rohto keigefurema hõlega pruvida, ja temma ka lubbas poolteist, ütles agga kõhhe otsego sallaja mo wasto: „Mul on monnikord hopis

nenda, kui ep olleks mul ennam paljo päivi ollema. Ja kui agga kaks asja polleks minno süddame peäl, oh kui rõmus saaksin ollema, siis omma Snnisteggia ja omma armsa wannematte jure ennast sarwad; agga üks tül on mul halle meel omma wanna Truto pärrast; temma siis ja nuttab ommad filmad peast wälja — ja teiseks on mo südda raske, et ma omma tännalikko mele mo armsa Smitti emmanda wasto weel ni piisut ollen woinud näidata. Kui sureks pidin sama ja mehhe joudo kätte, ma siis wast diete temmale tahtsin kasuks olla! — Agga küllab monnikord ka jälle mõtlen, et ka weel woin wannaks mehheks sada! — „Keif olgo ni kui Summal tahhab, armas Mart!“ — Kostsin minna, ja püüdsin omma süddame ligutamist ni kui joudsin ta eest warjule hoida; sest temma näggo, temma sannad ollid wägga mind rusuks teinud.

Talwe sai tullema ja Mart sai ka suggu parramaks, agga ikka olli weel rinnust kinni ja kõhhis nattoke; agga joulo aial, segi läks möda, ja mõtlefine jubba rõmoga, et ta meile pidid jama. Agga wägga teiseks läks assi! Paastoku esimeste päwade fees, laskis Smitti emmand mulle ütelda, et Mart on wägga haige. Minna sel päwal just ootsin wõdraid suggulast enne jure tullema, ei woind siis kotto ärraminna; teisel päwal jäid nemmad

paigale ja kolmandamal wast läksid jälle ärra. Kõhe kui said lainud pistsin minnema, armast Marti isse waatma; agga, arwage isse minno ehmatust — kui ma koia ette tullin, tuli surma-naene uksest minno wasto, ja pidid minno jure minnema, furno sannumed mo kätte toma.

Wägga kurwa süddamega läksin siis ja leidfin Smitti emmanda nuttes toast. Keif se maia rahwas ollid kurwastust täis otse nenda, kui olleks wannematte ainus laps siin furnud. Smitti emmand wiis mind furno jure. Seal nüüd maggas aumäärt noormees, karwato agga rahholikkult, kui ingli näoga, ja Summala rahho lähwitas ta ümber. Temma tru ja diglane film olli kinni, se mailmale kinni iggaweseks aiaks, ja temma nüüd walged käd, mis elloaeges ni mitto ja mittokord palwes ollid ristis, ristis ollid nemmad kui palwele nüüdki pandud, ehk kül temma ilmasurrematta waim Summala aujärje ees wahhest jo Halleluja sai laulma! —

Sai esminenne ehmatust nüüd möda lainud, Smitti emmand siis rakis mulle: et temma terwis kahhe näddala eest, weel kaunis hea olnud, ja temma on tedda sure holega keige raske tö eest kõrwale hoidnud ja ühe soja kambri fees tedda lastnud maggada, sest et temmal issearranis õhto aial ikka külm on

peäle käinud. Agga kahhe nāddala eest on temma forraga jälle hakkand kōhhima ja ram on nenda otta lõpnud, et ühhel pūhhapāwal, mil ta tahtnud meie jure tulla, meid waatma, temma ep olle suutnud ühte ulitsatke alla miina, waid on piddand koio pole pōorma. Agga ifka on ta arwanud, et se wāssinus jälle piddi mōda minnema egga polle suurt luggu seft tahtnud piddada, on ka iggapāaw digel aial üllestoušnud ja wāggise omma iggapāawast teggemist wōtnud tehha, ehk kıl sure waewaga. Agga kue pāwa eest on ta kōhhe pārrast keshommikut, nenda ārrandōrgenud, et on piddand wodi tedda heita, mis tal wāgga halle olnud; wodiš siis on temma joud hopis ārralōpnud ja on kui uimane olnud, ja kui ārkand, ta siis on jo wōōrad sannad rākinud ja isseennesest fuggoge ei teādnud. Ja seddawisi on ta jānūd need kōlar pāwa, mis ta haige olnud, ja monned lahhed tunnid on tal agga wahhel olnud, agga arwaste. Agga neilsammal lahhel tunnil on ta ifka sure süddame rōmoga sūremisest rākinud ja ifka agga kahhetšenud, et ta emmandale polle sanud ennam kasuks olla, keige se hea ja armo eest, mis ta ihho ja hinge polest temmale teinud. „Agga palluda,“ ütles temma mittokord, „palluda tahhan Teie ja keige Teie maia eest, Summala aujārje ees, ja se Summal, kes minno palwet ni saggedaste

kuulnud, ja polle ial mind unnuštanud, Temma suab tōeste, tōeste Teid õnnistama.“ Ka minnogi peäle mõtles ta weel armastusēs. Ennesest ārra olles rākis temma paljo omma wanna Trutost, kes Jēšanda teed keigeesmaltemmale on nāitnud. Paljo olli temmal ommas mõttes ka Smitti emmanda rohhoaiaga teggemist, ja rākis mittokord neist esimesisist sinni-lillikesist, mis nüüd sawad tulles, ja neist ta lubbas kimbokeše omma armsa Smitti emmandale tua. Ühtepuhko tahtis miina, sinni-lillikesi toma; wae kauba piddid tedda wodiš kinnipiddama. Tunni ehk aega enne temma lahkusise jäi hopis rahhule; Smitti emmand lugges palwet kauni sure heālega, ja nāhha olli, et ta moistis, mis ta lugges. Ei rāginb temma ennam sannage, agga watiš monnikord helbeste, ja wāgga rōmolikkult taewa pole. Keigewimaks weel mõttis temma Smitti emmandat kāt, ja omma wenna kāt, omma kahhe kā wahhele, panni neid omma süddame peäle ja — lahkus! — Surma ingel putus hiljokeste temmasse ja andis temma ārralunnastud ja Jēšandale pūht-itsetud hinge taewase Jēša üpris wāgga trui kätte!

Smitti emmand olli lõpnud rākimast ja meie seifime wāgga ligutud süddamega, Mārbi surnokehha ees, kui ust lahti tehti, ja üks wāgga ellatand naesterahwas, liht ma-ridis, astus

tuppa; üks piisokenne wägga illus tüttarlapsok, helleda, lohkiliste juukstega, tallotas wanna innimest sisse, sest temma filmad ollid tüntsid, ja ei näinud enam surest. „Pallun andeks, ütles wanna, et ma julgen seia sisse tulla, agga südda aias minno poega, minno armast heategiat, mo kallist Marti waatma. Kõl arwasin tedda weel hinges ollewad, agga nüüd,“ — — Kurvastusse kibbe wallo lämmatas sannad ärra. Gai nenda seisma, ja kui Smitti emmand natokesse aia pärrast armsaste ta liggi sai tulnud, temma siis ütles: „Minna ollen se wanna Truto, kellest Mart teile wiist monnikord on rākinud. Teie ollete poisid armastanud, ja ollete üpris paljo head temmale teinud, mis Summal teile saab tasuma, agga temma olli ka selle wāart. Ei tea teie diete, kui wägga hea ta olli, sedda agga teab Summal ja minna; agga nüüd ta on surnud, nüüd ma woin rākida!“ — Meie pallusime sedda wanna innimest, et ta meile pidid rākima, ja kui temma nattoke sai hingunud, ta siis hakkas nenda: „Kui ma teile keif selgeste pean ütles, siis kōl pean esimesest otlast peale hakkama. Minno õnnis mees ja minna, meie toime head rahha kōkko, kui pari saime. Meie ellasime Summalakartusses ja wägga õnsaste. Mo mees reggi tōde, ja pidbas omma maija wägga hāsti ütles, ja nenda lāks meie warrandus igga aasta

suremaks. Wimaks ostime kauni sure maija, mis olli selle piisokesse maija liggi, kus meie armsa Marti wannemad ellasid. Es olle meile lapse rōmo sowitub, agga siiski armastasime lapsi wägga, ja sepārrast nāggime hea melega, kui teiste lapsed meie jure tullid, ja kui meie wannemaks saime, siis ollid isēdarranis Shelli lapsed wägga armsad meie melest, sest nemmad ollid ni waiksed ja wägga wiisi pärrast, ja tulid ka tihti meie jure. Keigeennamiste armastasime Marti, kes jubba lapsest sadid wägga hea, wägga süddame ja lahke melega olli. Ma armastasin neile lastele monnikord ühhe ouna ehk saia tükkikesse anda, ja sepārrast tullid tihti meile; agga Marti tommas warra ja hopis teine asj meile maiasse. Mul olli üks wanna Piibli-luggemiste ramat, kus ollid pildid sees, ja neid ta watis wägga hea melega, ja minna temmale siis ikka ütlesin, mis need pildid tähendasid, ja mis asjad nende peal, meie filma ette ollid malitud. Need pāwad, mil ma temmale rākisin, need ikka ollid temmale diete kui ühhed pūhpad pāwad, ja ehk ta kōl agga nelli ehk wiis aastat wanna olli, siiski jai keif, mis ma temmale ütlesin ilma kōstutamatta temma süddamesse. Meie armastasime sedda poisid wägga ja mo mees ütles mittokord: „kui pois nisuggusēs jāab, ei tahha meie siis ühtegi paljaks piddada, waid, kui

se on Tšsanda tahtminne, — tedda illufaste wäljakolitada; ep olle meil ennestel jo keddagit ja selle poiſi kotta maksab kullutaminne.“ Agga Dnnisteggia nou olli teine. Seſt, ſaime, parrast leikust, üškord ühhe wägga pallawa päwa järrel, rahhoga omma wodi heitnud, tombasid paksud mustad pilwed ülle meie waitſe kulla kofko, ja meie ei arkanud eſſimeſe unne ſeeſt enne, kui koue mürriſtamisſe läbbi, agga ühtlaſe ka piſtis kange weewli hais meie ninnaſſe, ja ümberringi olli ſuits wäljas, mis meid tahtis ärralämmatada. Meie, wodiſt wälja, agga Summal parrago, keik meie maia ſeiſis jubba tulles; wälk olli tedda põllema pannud, ja tulli wõttis ni järsko woimust, et meie ſärgiwäel iſſe agga peäſime, ei muuſt ep olnud räkida. Maia ja küün, täis wiſja, mollemad polleſid pohjani ärra, ja ei jänud meile muud kui agga meie põllo maad. Agga keigefurem õnnetus weel olli ſe, et minno mees, wiſt ehmatuſſe ehk ka külma läbbi, wäges rängaſte haigeks ſai. Kaksümünd kuus nädalat olli temma oõd ja päwa ſureſ waewas, ja pallus agga Summalat, et Ta temmale terwiſt ehk õnſa ſurma annaks, agga ei ſündind mitte nenda. Wallo jäi kül wähhemaks, agga tedda nüüd alwati, et ei ſanud kät egga jalga ennam ligutada. Ja nenda jäi monne hea aasta. Rohhud nüüd maksid ſuurt rahha,

ja meie põllo tõ olli aina wõdraste kã, ja läks ifka ennam raiſko — ja näggin kül, et ſe nattoke, mis meile jänud, pea pidbi ſedbarwiſi ärraſulluma; agga ſiiſki ei annud ſüdda mo waese armſa mehhele ſedda andmatta jätta, mis ial agga temma kergitamisſeks ehk rõmuks wois olla, ja maksko, mis tahheſ. Kui nüüd luggu meie jures ni hallelik olli, ja mul ei olnud ennam middagi anda, ſiis ka lapſed jäid meile tulletamatta. Agga mitte nenda Mar-dike. Temma tulli ennam weel, kui enne, ja ſuur rõõm nähti temmaſt, kui haige nattoke parram olli, ja pean Summalale au andes, kül ütlemä, et temma lapſelikud ſannad iggakord meile rõmuks, meile trõõstimisſeks ollid. Näggi temma mures meid ja kurwad, ta ſiis mittoford ütles: Olge agga rahhul, kui ma ſureks ſaan, teie ſiis peate keik omma warra jälle kätte ſama, ja peate rikkaks jälle ſama.

Wiis aastat ollid ſureſ mures ja kurwas-
 nüüd möda länud, kui ſurm mo mehhe
 waewa ja wallole õnſa ofta wõttis tehha, —
 ja kui nüüd diete ſedda üllearwati, mis mulle
 temmaſt olli järrele jänud, ſiis ep olnud ſedda
 paljo ennam kui ühtegi! Kuida ennast nüüd,
 ma wanna innimenne, pididin toitma? — ka
 ollid minno ſilmad tünſid ſureſt. õ walwa-
 misſeſt ja nuttuſt. Ja ſenna jure tulli weel
 ſe nap aeg, mis iggal polel — oh, ſe kaſſus

usko kangeSte! Agga Jssand andis mulle mittoford kül katsta, mis se fanna tähhendab, kui ütleb: „Hüa mind appi ahvastusse päwal, siis tahhan ma sind sest wäljakiskuda.“ Ei olle temma mind ial arraunnustanud! Ta teggi innimeste süddamed lahti, mo peäle hallastama, ja peäle sain ka iggapääw monne koppiko weel fedrusse läbbi. Mart tulli tihti mo jure; paljo hädda olli temmal sest, et minna waewas olin, ja ei woinud aidata. Neil päiwi sai ta isä haigeks ja surri ärra, ja kohhe isä järrele ka Mardi emma; teie nüüd teate isse, kui sures häddakimpus need üksteistkummend waest last olid! Mart tulli seia, ja wimaeks teie maiasse. Ta nüüd olli nisugguseks sanud, et ta omma wanna Trutot jo wois aidata. Mittokord satis mulle ühhe leiwa ehk monne koppiko rahha, ja aastast aastani läks ka ifka ennam tarwis, sest filma walguS kaddus ifka ennam ja ei woinud minna ennam paljo teha. Mittokord kül sures murreS mõtlesin, ehk ta wahhest isse woi sest rahhast ilma olla? Et se digel wiSi temma ká; sedda teádsin, nisugguse tundsin Marti; süiski küssisin ta káest, kui ta korra meie külasse tulli. Ta kostis mulle, et saggedaste fuggu rahha temmale kingiti, kust kül wois anda, agga temma pallus wágga mind, et ma ei kellelegi pidband ütles, sest keif ta rõóm siis olleks otsas, ja pidbin sedda tem-

male siis lubbama, ei ühhelegi sannage sest lausuda. Agga nüüd, et temma furnud on, nenda Truto lõppetäs — nüüd peab temma inglisiüdda hopis selgeks teile sama.“ Truto langes ueste üpris sure kurwastusse sisse! — Agga Smitti emmand nüüd kül teadis sedda sallajust, mis Mardil selle Ponstetti naesega ifka olnud, ja kuhho ta omma rahha pannud.

Kui wanna Truto ommad sannad rákis, siis ollid keif Smitti emmenda maia rahwas teine teise järrele tuppa tulnud, et tahtsid furno náhha sada. Ta sai temma rákinud, keifide süddamed siis ollid ligutud; agga se weike, armas tüdruk, kes Trutoga olli tulnud, astus liggi ja panni ühhe sinnilillikesse ja allarohhilisse kimbokesse — mis ta tee peält kofko nop-pinud, kui weike inglise, armsa furno süddame peäle, mis Jssandale truiks jánud surmani. Ep olle ühhegi nore mehhe rinnust ei üfski autáht kauniminne ial weel paistnud, ja wanna Truto silmawessi, mis ta peäle langes, saab kui keigekallim kalliskiwowi weel kánnaste paistma, kui jo keif mailma au ja ehte ammoge saab lõpnud. Wanna Truto nüüd panni ommad káed risti ja lugges tassase healega: „Jssand on tedda meie annud, Jssant on tedda meie káest mõtnud, Jssanda nimmi olgo fidetud!“ ja keif, kes jures ollid, ütlesid: „Amen!“

24
Nattofesse aia parrast lahkusime iggaüs
wägga ligutud süddamega.

Kolme päwa parrast maeti Marti wägga
illufaste mahha. Wanna Truto eest sai hoolt
fantud. Temma filma walgus kustus hopis
ärä, agga ennego sinnilillikesed jälle oitsmas
ollid, olli temma ferd kaidud, ja sai iggawesse
fewwade taewa walgukses Mardiga piddama.

Wanna-emma sai lõppetanud räkima. Tükki
aia lapsed jäid ta ümber, agga ei lausund üksti
sanna; monni wäike õhkaminne olli agga kuulda.
Siis wanna-emma tousis omma istest üles
ja ütles: „Armad lapsed, jo on hiljaks läinud,
minge nüüd illufaste maggama.“ Silma sanna
lausumatta hakkas iggaüks wanna-emma kätte,
ja wessi nende silmis tunnistas nende tännoki-
tust; ja wanna-emma sai lootma et kõnue olli
head asjet leidnud nende süddames! —

Ja seddasamma saan ka teie käest lootma, mo
armad lapsed, kellele ma sedda luggemist teie lele
ollen ülespannud. Ja se olgo ka se tännaminne,
mis ma teie käest rahhan kalliste piddada. Jo
sind kül õnnistago teid ja hoidko teid keige tühia
ja walle õppetuse eest, ja tombago teie süddamed
isse omma pühha, kalli sanna pole, et se sago
teie jallale lambiks ja walgukses teie jalgtee
peäl, ja tehko armsaks teie melest keik, mis Lem-
mast, ja temma waimust teile rägitakse. Eest
Temma pühha sanna on ja jääb iggaweste rõdpe.
Amen.

25
*Siis wanna-emma
näha meenti*

